

gővé válás működésének megmutatására stb., de úgy érzem, ez mind annak árnyalására szolgálna, amit már érintettünk mint lényezet.

Szóval én következtetésként azt mondanám, hogy a *Mély levegő* nem egy lenyűgöző műalkotás, hanem egy jól megírt, érzékenyen felépített, elgondolkodtató regény egy tehetséges írótól.

DP: Egyetértek: kiváló első regény.

De mitől éreznéd lenyűgözőnek?

CA: Nem tudom, a lenyűgözés számomra talán a megmagyarázhatatlanban van, abban, ami a műben benne hagyott részekből talán csak az n-dik olvasáskor teremődik meg. De nem is gondolom, hogy mindennek lenyűgözőnek kell lennie, sőt, szükség van a szolid színvonalra, s Halász Rita regénye nagyon szolid.

Láng Zsolt – Tamás Dénes

A RINOCÉROSZ TRAPPOLÁSA

SCHEIN GÁBOR: *Ó, RINOCÉROSZ*. MAGVETŐ KIADÓ,
BUDAPEST, 2021.

Láng Zsolt: Mikor dőlt el benned, ha eldőlt, hogy ezt a kötetet „egyben” kell olvasni, eposzi folytonosságában?

Tamás Dénes: Már az elején, azt hiszem. Mert noha számos szöveg (vers?) van a könyvben, amely képes arra, hogy visszatartson értelmeket, ezek pedig kérik az elidőzést, az értelmezést, ugyanakkor számtalan mozzanat, motívum, szál van, ami előre-hátra mutat a szövegek között, megszöve a könyv mélyebb hálózatát, amely az önálló szövegeken túli kérdésekkel, problémákkal kapcsolatosan is elgondolkodtathat bennünket. Érdekes anyagból van megszöve Schein Gábor kötete, egyfajta *mixtúra* líra, próza, beszélt nyelv, különböző perifériális nyelvhasználat között, miközben ott érzékelttem az egészen egy kristálytisztá agy működését. Azt hiszem, ezzel

az elmével utaztam végig a kötetben. Többször, természetesen. Te hogyan csatlakoztál rá a könyvre?

LZs: A szememmel. Vagyis elkezdtem olvasni, készen a kalandra. Persze, nem maradtam végig „ártatlan”, egy idő után az, amit te mélyebb há-
lózatnak nevezel, mint a mágneses sark a parafadugón lebegő tút, engem is betájolt. A poszthumánnak becézett irányba.

TD: Divatos kifejezés a „poszthumán”. De hogy vitatkozzak veled egy kicsit, szerintem ebben a kötetben nem a „poszthumán” dimenziójának a megnyitása a tét. Ahogy arról sincs szó, hogy a rinocérosz szerepeltetésén keresztül az „állati” volna szóba hozva. Ez a könyv mélységesen humanista, csak éppen már tudja, hogy az, amit klasszikusan emberinek nevezünk, ma már elgondolhatatlan a humánus mása, elfojtott eredete nélkül. És hogy erre egy ilyen egyszerre kulturális (mert az is a rinocérosz), másrészt kultúra alatti képződmény szóhoz juttatása révén tudunk vállalkozni. Én végig az emberiért való aggodást hallottam ki a kötetből, ami több, mint aggodás, mert a kötet a maga módján megszüli a válaszait is.

LZs: Ezzel a szerkezettel, egyfajta metaforikus rekonstrukcióval akarva-akaratlan becsempészi az ideológia fantomját. Úgy éreztem, hogy ami ellen a mélységes humanizmusa felemeli a szavát, az éppenhogy megerősödik, mert nyelvi teret kap. Egyre tágul ez a tér, egyre jobban megszilárdítja uralmát, mármint ez a nyelv, ez a szempont, ez a legenda. Amikor a cigányt (újsághír) vagy a zsidót (Kertész Imre-szöveg) a rinocérosz helyettesíti, akkor az ott születő válasz szerintem nem nyitja meg a horizontunkat, ellenkezőleg, kerítésként lecövekeli.

TD: Ha jól értem, ez a kritikai észrevételed a kötettel szemben. Akkor talán jelezni kellene a kötet koncepcióját is. Szerintem itt arról van szó, hogy a rinocérosz Schein Gábor számára egyfajta vad értelemként szolgál (ez Merleau-Ponty kifejezése), egy, a kultúra peremén létező, a kultúrába teljesen bele nem foglalható értelemként, amely felől kikezdhettek, kimozdíthatók azok az alapvető oppozíciók, amelyre a kultúránk, és kimondhatjuk, az európai kultúránk épül. No mármost, amikor Schein a rinocérosszal helyettesíti azt, ami idegen, ami fenyegető, ami asszimilálhatatlan a kultúránkban, azzal szerintem nem erősít meg semmit, csupán rámutat egyfajta logikára, az elhatárolás, a kizárás logikájára, ami mindig is része volt a kultúránknak. Hogy ezzel nem kerül túl ezen a logikán, az világos, valószínűleg nem is akar, addig, míg ennek a kötetnek inkább az a célja, hogy közélébe vigyen annak, ahol kifordulnak oppozícióink. A rinocérosz árnya rávetül mindenre, aminek gondolhatjuk, érezhetjük magunkat: szerelmünkre, alko-

tásvágyunkra, a létezés titka iránti kíváncsiságunkra. Elrinocéroszosodik a világ. Ugyanakkor a rinocérosz mégsem egy üres jelölő, mint ahogy az „édesapánk” kifejezés Esterházy *Harmonia caelestis* című regényében. De akkor mi is az?

LZs: Esterházynál a szöveg történetisége árnyként vetül rá minden születő ideológiára, a mulandóságot oltja belé. Itt az elején azt a szót használtam, hogy eposzi, de inkább áleposzi formáról van szó Scheinnál. A történet nagyon erős igazolás, ugyanakkor bomló anyagként semmit nem hagy megmerevedni. Itt a történetiség bizonytalansága helyett kijelentéseket kapok. De mi is az a rinocérosz szerinted?

TD: Érteni vélem, amit mondasz. És valóban sok a szentenciaszerű kijelentés a szövegben, amikor a könyv mindenek fölötti gondolati jellegére tettem utalást, ez is beletartozott ebbe. A kérdés pedig az, hogy a könyv szerteágazó, indázó, a szövegregisztereket szabadon váltogató jellege tudja-e feledtetni velünk a számos kijelentő módot. Ezen a ponton valószínűleg az engedékenységnak különböző fokozatai lehetségesek. Ki, mire érzékeny. S hogy mi a rinocérosz? Ha meg akarnám úszni a kérdést, akkor Heideggert és Derridát követve azt mondhatnám, egy olyan entitás, ami pont a „mi az?” típusú kérdéseinket függeszti fel. Ugyanis nem mítosz, nem eredet, hisz maga is egy mítoszon élősködik, Európa teremtődésének a mítoszában: „Europét, a szidóni szüzet egy rozmaringillatú, fehér rinocérosz rabolta el” – ezzel a mondattal kezdődik az „áleposz”. A rinocérosz innen nézve Európa árnya, néma tartománya, tudván azt, hogy Európa egy metafora arra, akik vagyunk. Nem hallgathatom el, tetszett, hogy Schein Gábor egy ilyen bumfordi, kellemetlen lényre bízta az eredet kutatását, igazán üdítő gondolat ott, ahol az eredet ösvényén csodaszarvasok sétálgatnak. De még olvasnám a te gondolataidat is a könyvről.

LZs: Egyszer sok évvel ezelőtt, amikor a nagy gyerekeim még kicsik voltak, meglátogattuk a pesti állatkertet. Mielőtt kijöttünk volna, útba ejtettük a szuvenírboltot. A lányomnak vettünk egy plüsslovat, a fiam bizonytalanodott, nem kért semmit. Aztán, már kint, az állatkert előtt sopánkodni kezdett, mégis szeretne egy orrszarvút. Visszafordultunk, de a bejáratnál megállítottak a jegykezelők. Azt mondtam nekik, hogy csak egy pillanatra akarunk bemenni, mert a fiam szeretne egy orrszarvút, és én megvenném neki. Attól az ábrázattól, ami kiült az arcukra, én azóta imádom az orrszarvút, mindenféle formában. Ezt a könyvet is jókedvűen olvastam. Működik, igen. De ha odáig jutok, hogy megkérdezzem, mi rejlik az enti-

tások mögött, problémásnak érzem. A kötet végi nagy orrú költő, Ovidius még nem szabad.

TD: „Fogd, jobbat úgyse lelsz...” – végződik a kötet utolsó verse. S lehet, ezzel kell beérnünk. Az állatkertek kapuinál őrködő lényeknek szegezett kényelmetlen kérdéseinkkel. Szerintem füleljünk oda a rinocérosz trappolásának zajára, ahogy átvág mindenben, ami emberi. Ezt az egészséges zajt én mindenképpen kihallom a kötetből.